

Poduzetnički menadžment malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava

Petričević, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of agriculture / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Poljoprivredni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:826112>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek - Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU**

Ivana Petričević

Diplomski sveučilišni studij smjera Agroekonomika

**PODUZETNIČKI MENADŽMENT MALIH OBITELJSKIH
POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA**

Diplomski rad

Osijek, 2015.

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU**

Ivana Petričević

Diplomski sveučilišni studij smjera Agroekonomika

**PODUZETNIČKI MENADŽMENT MALIH OBITELJSKIH
POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA**

Diplomski rad

Povjerenstvo za ocjenu i obranu diplomskog rada:

1. Doc.dr.sc. Tihana Sudarić, predsjednik
2. Izv.prof.dr.sc. Jadranka Deže, mentor
3. Izv.prof.dr.sc. Ljubica Ranogajec, član

Osijek, 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PREGLED LITERATURE	3
3. MATERIJAL I METODE	7
4. ZNAČAJ MALIH OBITELJSKIH POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	8
4.1. Pojam i društveno-ekonomski položaj malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava.....	8
4.1.1. Tipologija, disperziranost i socio-ekonomska obilježja.....	9
4.1.2. Uloga države i institucije potpore razvoju malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva	15
4.2. Značaj inovacije za malo obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo.....	16
5. PRETPOSTAVKE PRIMJENE PODUZETNIČKOG MENADŽMENTA OBITELJSKIH POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA.....	18
5.1. Ulaganja u fizičku imovinu kao pretpostavka primjene poduzetništva	19
5.2. Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja	24
5.3. Planske i infrastrukturne pretpostavke za primjenu poduzetničkog menadžmenta	27
6. ZAKLJUČAK	32
7. SAŽETAK	36
8. SUMMARY	37
9. POPIS TABLICA	38
10. POPIS GRAFIKONA	39
TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA	
BASIC DOCUMENTATION CARD	

1. UVOD

Cilj rada je utvrditi stanje malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj te mogućnosti njihovog opstanka i razvoja primjenom poduzetničkog menadžmenta.

Poduzetništvo podrazumijeva nadzor, organizaciju, vođenje i upravljanje u svrhu postizanja maksimalne dobiti. Poduzetništvo se odvija u dinamičnim uvjetima punim rizika i neizvjesnosti, a podrazumijeva učinkovito kombiniranje činitelja poslovanja i kontinuirano uvođenje inovacija u poslovanje. Poduzeća se dijele na mikro, mala, srednja i velika poduzeća. Mala poduzeća su specifična po svojoj fleksibilnosti, inovativnosti, ekonomskoj samostalnosti i spremnosti preuzimanja rizika.

Menadžment podrazumijeva učinkovito organiziranje i uporabu raspoloživih resursa. Pod pojmom resursa se osim materijalnih sredstava smatraju i ljudi. Stoga se jednim od težih zadataka menadžmenta smatra upravljanje ljudima. Ono podrazumijeva njihovo zapošljavanje, usmjeravanje, usavršavanje i vođenje. Menadžment također obuhvaća usmjeravanje poslova i operacija.

Poljoprivreda je primarna djelatnost svake zemlje te stanovništvu omogućava zadovoljavanje potrebe za hranom. Istodobno, poljoprivreda svojim djelovanjem utječe na proizvodnju, preradu, trgovinu, zaposlenost i industriju. Ona pripada najstarijim gospodarskim djelatnostima kojima su se ljudi u prošlosti bavili prvenstveno radi zadovoljavanja osobnih egzistencijalnih potreba. Suvremeni poljoprivrednici poljoprivredom bave i radi prodaje odnosno ostvarenja profita.

Nakon pregleda literature u radu će se analizirati pojam i značenje malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj. Obiteljska gospodarstva sadrže tri elementa, a to su: kućanstvo, posjed i gospodarstvo. Mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva predstavljaju članove zajedničkog kućanstva koji obavljaju poljoprivrednu djelatnost. Za mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva ljudi su odnosno radna snaga je od iznimnog značaja. Ljudski resursi su važni pokretači proizvodnog procesa i bez intelektualnog kapitala poljoprivreda, kao i ostale gospodarske djelatnosti, ne može uspješno poslovati.

Pretpostavlja se da su ona zbog brojnih prednosti poput dugoročne strategije razvoja, motiviranosti i posvećenosti poslovanju značajna za razvoj poljoprivrede, a samim time i razvoj nacionalnog gospodarstva. Ostale pretpostavke koje su postavljene u radu i koje će se dokazati ili opovrgnuti istraživanjem su:

- poljoprivreda je gospodarska djelatnost u Republici Hrvatskoj kojoj se ne pridaje dovoljno pažnje,
- u Republici Hrvatskoj sustav poticaja u poljoprivredi je neadekvatan,
- obradiva površina u Republici Hrvatskoj nije dovoljno proizvodno produktivna niti zadovoljavajuće profitabilna,
- poslovni subjekti u poljoprivredi čine mali udio u ukupnom broju poduzeća,
- mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva čine velik dio poslovnih gospodarskih subjekata u hrvatskoj poljoprivredi,
- najčešći nositelji obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava su muškarci i ljudi viših dobnih skupina,
- mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva u Hrvatskoj imaju nezadovoljavajuću zakonsku i infrastrukturnu podlogu za razvoj,
- mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva u Hrvatskoj u većini slučajeva ne pridaju pozornost važnosti primjene poduzetničkog menadžmenta za njihov razvoj.

Navedene pretpostavke će se istraživanjem stanja malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj provjeriti, te će se u konačnici donijeti zaključak o njima, ali će se prokomentirati i nova saznanja o njihovom stanju i razvoju.

U petom poglavlju će se analizirati pretpostavke primjene poduzetničkog menadžmenta obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva moraju prilagoditi svoje poslovanje kako bi postala održiva. U ovom poglavlju će se odgovoriti na pitanja kako, kada, gdje, zašto i zašto ne prilagoditi poslovanje malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. U Republici Hrvatskoj postoje razne mjere kojima su definirane potpore koje mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva mogu iskoristiti. U radu će se opisati ulaganja u fizičku imovinu kao pretpostavka poduzetništva, razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja te planske i infrastrukturne pretpostavke za primjenu poduzetničkog menadžmenta.

2. PREGLED LITERATURE

Poduzetništvo je vrlo složena kategorija koja je imala značajnu ulogu u razvitku tržišnog gospodarstva te je stoga predmet zanimanja mnogih znanosti, a ponajviše onih društvenih. Temeljni su aspekti poduzetništva:

- stvaranje nove vrijednosti,
- organizacija - ulaganje vremena i napora,
- preuzimanje rizika - financijski, emocionalni, društveni,
- nagrada – zadovoljstvo, novac, nezavisnost. (Funda, 2011)

Prema Fundi (2011) poduzetništvo nije moguće jednoznačno odrediti, ali njegova suština je u nemiru, maštovitosti, intuiciji, motiviranosti, sposobnosti, traženju novih poslovnih mogućnosti, borbenosti, težnji za uspjehom i u napornom radu.

Poduzetnik je nositelj poduzetništva, a poduzeće je sredstvo kojim poduzetnik ostvaruje poduzetništvo.

Deželjin i sur. (1999.) navode da je poduzetništvo ukupnost organizacijskih, nadzornih, voditeljskih i upravljačkih funkcija u uvjetima rizika i neizvjesnosti kojom se kroz pronalaženje i kombiniranje potrebnih činitelja poslovanja te kroz inoviranje postiže maksimalan profit. Poduzetnika obilježavaju osobine poput odgovornosti, kreativnosti, inovativnosti, samostalnosti u donošenju odluka i sposobnosti brzog rješavanja problema. Tipovi poduzetnika su razni pa tako postoje tzv. poduzetnici-pioniri koji pokreću poslovne pothvate, a obilježava ih zaokupljenost njihovom idejom. U fazi rasta poduzeća se javlja poduzetnik-maher koji brzo ide prema naprijed, ali mu nedostaje ideja i inovacija. Poduzetnik-strateg je angažiran i kreativan te najčešće decentralizira poduzeće na manje organizacijske jedinice jer je svjestan da ga sam ne može cijelog kontrolirati. U konačnici se javlja poduzetnik-trener koji je usmjeren na postizanje dobrih međuljudskih odnosa unutar poduzeća. Međutim, takvom tipu poduzetnika često nedostaje hrabrosti, ideja i odlučnost. Ipak, zajednička značajka svakog poduzetnika je da je on - agent promjena.

Poslovni subjekti se dijele na mikro, male, srednje i velike poslovne subjekte. S obzirom da je predmet ovog rada malo obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo u radu će se bazirati na mala poduzeća. Kriteriji za klasifikaciju poduzeća su prosječan broj zaposlenih, visina ukupnog godišnjeg prometa i vrijednost ukupne aktive. U smislu Zakona o poticanju razvoja malog gospodarstva (Narodne novine 56/13, čl. 2.) malo gospodarstvo čine subjekti u poduzetništvu i obrtu koji:

- zapošljavaju prosječno godišnje manje od 250 radnika

- u poslovanju su neovisni, odnosno autonomni subjekti koji nisu klasificirani kao partnerski ili povezani subjekti
- prema financijskim izvješćima za prethodnu godinu ostvaruju godišnji poslovni prihod u iznosu protuvrijednosti do 50.000.000,00 EUR-a, ili imaju ukupnu aktivu ako su obveznici poreza na dobit, odnosno imaju dugotrajnu imovinu ako su obveznici poreza na dohodak, u iznosu protuvrijednosti do 43.000.000,00 EUR-a.

Prema ovom zakonu malo gospodarstvo čine mikro, mala i srednje velika poduzeća. Pod malim poduzećem se smatra ono koje prosječno godišnje ima zaposleno manje od 50 radnika i koje prema financijskim izvješćima za prethodnu godinu ostvaruju godišnji poslovni prihod u iznosu protuvrijednosti do 10.000.000,00 EUR-a, ili imaju ukupnu aktivu ako su obveznici poreza na dobit, odnosno imaju dugotrajnu imovinu ako su obveznici poreza na dohodak, u iznosu protuvrijednosti do 10.000.000,00 EUR-a.

Prema Deželjin i sur. (1999.) osim kvantitativnih kriterija, kao kriteriji za definiranje malog poduzeća uzimaju se i razni kvalitativni pokazatelji poput organizacijske strukture, oblika vlasništva, kvalifikacije zaposlenih, pravnog statusa poduzeća i slično.

Najznačajnije su karakteristike malih poduzeća:

- fleksibilnost zbog veličine, što omogućava brzu prilagodbu kretanjima na tržištu,
- univerzalni tip radnika i opreme za obavljanje raznovrsnih poslova u procesu proizvodnje,
- veća spremnost zamjene stare tehnologije,
- mogućnost inovativnosti te brža primjena novih znanja i poslovnih modela,
- ekonomska samostalnost i spremnost na podnošenje rizika u poslovanju - potiče mala poduzeća na povezivanje i umrežavanje u cilju ostvarivanja uspješnijeg zajedničkog poslovanja, ali i lakšeg svladavanja rizika (Funda, 2011.).

Dakle, mala poduzeća imaju mnoge prednosti poput samostalnosti, sigurnosti, brze prilagodbe, stvaranja tradicije, psihološkog zadovoljstva, ali i nedostatke kao što su povećana odgovornost za uspjeh, opasnost od neorganiziranosti, neuspjeha, financijskih kriza i nelikvidnosti, ograničenih resursa, konkurencije, tržišnih oscilacija, manjka kvalitetnih zaposlenika i slično.

Prema Rajsman i sur. (2011.) temeljne pretpostavke malog gospodarstva su:

- pravne – zakonski propisi koji reguliraju osnivanje, registraciju, likvidaciju, financiranje, računovodstvo i reviziju malih poduzeća,

- financijske – državne, regionalne i lokalne institucije za financiranje malih poduzeća,
- obrazovne – znanje poduzetnika, znanje stečeno školovanjem kao i dodatnim seminarima i tečajevima u sklopu cjeloživotnog obrazovanja,
- znanstvene – istraživanja iz područja poduzetništva koja se provode na sveučilištima, fakultetima, znanstveno-istraživačkim institutima i ostalo,
- savjetodavne – stručna pomoć i savjeti za male poduzetnike pri njihovom osnivanju, registraciji, financiranju, tekućem poslovanju i razvoju,
- servisne – usluge koje pružaju računovodstvene, financijske, marketinške i revizorske tvrtke.

Menadžment podrazumijeva upravljanje i rukovođenje poslovanjem odnosno učinkovito korištenje ljudskih i materijalnih resursa te organiziranje i kontroliranje aktivnosti i resursa. Smatra se jednim od najvažnijih stavki svakog gospodarskog subjekta. Funkcije poduzetničkog menadžmenta su planiranje, organiziranje, upravljanje ljudskim potencijalima, vođenje i kontrola.

S obzirom na to da je predmet istraživanja ovoga rada poduzetnički menadžment malog obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva važno je spomenuti značaj poljoprivrede za ukupni gospodarski razvoj. Prema Deže (2007.). Poljoprivreda je važan dio gospodarstva koji pridonosi proizvodnji, preradi, trgovini, a samim time i povećanom zapošljavanju ljudi. Uzevši u obzir činjenicu da je poljoprivreda primarna djelatnost, jasno je zašto ona utječe na gospodarstvo cijele zemlje. O njoj ovise mnoge industrije kao što su to tekstilna industrija, industrija stočne hrane, industrija duhana, industrija nafte, prehrambena industrija i ostale. Poljoprivreda kao primarna gospodarska djelatnost proizvodi inpute za ostale grane gospodarstva i time osigurava kvalitetniji i stabilniji cjelokupni razvoj nacionalnog gospodarstva.

U Hrvatskoj se mali gospodarski subjekti javljaju u obliku obrta, trgovačkog društva, zadruge i obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva. Poljoprivredno gospodarstvo podrazumijeva proizvodno gospodarsku jedinicu koja se bavi poljoprivredom. Ona djeluje kao trgovačko društvo, obrt ili zadruga ako je registrirano za poljoprivrednu djelatnost ili kao seljačko gospodarstvo ili obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo. Poljoprivrednik može proizvoditi za svoje vlastite potrebe ili za prodaju na tržištu. Proizvodnju obično obavljaju članovi uže višečlane obitelji. Seljačko ili obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo

se upisuje u Upisnik seljačkih gospodarstva ili obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (Rajsman i sur., 2013.).

Prema Defilippisu (1993) obiteljsko gospodarstvo sadrži tri bitna elementa, a to su: kućanstvo, posjed-izgovina i gospodarstvo. Kućanstvo podrazumijeva zajednicu osoba koje zajedno stanuju i troše zarađena finansijska sredstva u svrhu podmirjenja osnovnih životnih potreba. Posjed-izgovina se odnosi na vlasništvo nad zemljištem i drugim sredstvima potrebnim za proizvodnju. Gospodarstvo se ovdje promatra u užem smislu i podrazumijeva proizvodnu jedinicu koja obuhvaća posjed i radnu snagu domaćinstva. Poduzetnički menadžment se javlja kod donošenja odluka poput one koliko proizvoda zadržati za potrebe kućanstva, a koliko prodati tržištu, koliki dio prihoda potrošiti za potrebe kućanstva, a koliki dio za gospodarstvo, te od sredstava namijenjenih gospodarstvu koliko će se potrošiti za nabavu osnovnih sredstava, a koliko namijeniti tekućoj proizvodnji. Obiteljska gospodarstva se sve više integriraju u svoje socioekonomsko okruženje. Njihov nastanak je pak vezan uz raspad feudalnog sustava iako su ona postajala i u feudalizmu. Od postanka obiteljskih gospodarstava njihov broj se povećavao. U 50 godina se povećao čak 64,6%. Poljoprivredno stanovništvo 1900. godine čini čak 82,1% ukupnog stanovništva. Nakon drugog svjetskog rata započeo je proces deagrarizacije i poljoprivredno stanovništvo se smanjuje. Međutim, s obzirom na to da se stanovništvo češće odvaja od poljoprivrednog zanimanja nego od gospodarstava, broj gospodarstava se sporije smanjuje.

Obiteljska poduzeća su važan dio svakog gospodarstva te se njihov značaj u razvijenim zemljama prepoznaje kroz njihov visok udio u broju zaposlenih i njihov udio u ukupnom broju poduzeća. Problem koji nastaje kod obiteljskih poduzeća pa tako i onih poljoprivrednih je u transferu vlasništva i upravljanja zbog činjenice da je osnivač često oboje u svom obiteljskom poduzeću. Međutim, tu su i razne prednosti poput dugoročne strategije razvoja, posvećenosti obitelji poslovanju te motiviranosti i homogenosti organizacijske strukture. Ipak, često može doći i do problema u smislu sukoba između članova obitelji, problema nasljeđivanja i drugo. Činjenica je kako se u Republici Hrvatskoj ne pridaje dovoljno pažnje malim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima iako bi zbog njihovog značaja trebalo usmjeriti napore u njihov razvoj, te ih postaviti u fokus programa za razvoj gospodarstva u Hrvatskoj.

3. MATERIJAL I METODE

Kako bi se provjerile pretpostavke na početku rada te kako bi se ostvario cilj rada, odnosno utvrđivanje stanja malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj i mogućnosti opstanka i razvoja istih, u radu su se primijenile različite metode i materijali. Pregledom materijala zaključilo se o stanju malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj, te su nastali konstruktivni prijedlozi za razvoj tih gospodarstava.

Korišteni materijali su bile razne knjige autora koji su se bavili problematikom malih obiteljskih gospodarstava ili poduzetničkim menadžmentom poput Defilippisa, Seželjina, Funde i drugih. Također su se koristili članci autora Deže, Defilippisa, i drugih. Pri proučavanju poduzetništva u malim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima koristile su se i razne internetske stranice. Kako bi se upoznalo sa zakonima koji utječu na mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva proučavali su se Zakon o poljoprivredi i Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva. U analizi stanja promatranih gospodarstava je pomogla stranica Državnog zavoda za statistiku sa publikacijama kao što su statistički ljetopisi, mjesečna statistička izvješća i popis stanovništva. Također se koristilo Upisnikom poljoprivrednih gospodarstava, stranicama Ministarstva gospodarstva, Ministarstva poljoprivrede i savjetodavne službe.

Jedna od korištenih metoda u radu je induktivna metoda kojom se uz pomoć analize pojedinačnih podataka o stanju malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava došlo do općeg zaključka na koji način se takva gospodarstava mogu razvijati i kako doprinijeti poljoprivredi Hrvatske. Također se koristila i metoda analize u četvrtom poglavlju gdje su analizirane poljoprivreda u cjelini i mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva u Republici Hrvatskoj. U objašnjavanju teorije korištena je i metoda klasifikacije pri čemu su se pojmovi dijelili na cjeline, ali i metoda deskripcije pri čemu su se opisivala značenja raznih pojmova. Metoda kompilacije se koristila ponajviše u poglavlju Pregled literature gdje su se preuzimali tuđi rezultati, stavovi i opažanja. U poglavlju 4. su se ponajviše upotrebljavale matematička i statistička metoda

4. ZNAČAJ MALIH OBITELJSKIH POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Prema Zakonu o poljoprivredi (Narodne novine 30/15, čl. 2) Republike Hrvatske obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG) je jedna ili više fizičkih osoba članova zajedničkog kućanstva, koje obavljaju poljoprivrednu djelatnost na poljoprivrednom gospodarstvu koristeći se pritom vlastitim ili unajmljenim proizvodnim jedinicama. Mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva su važna jer pružaju prehrambenu sigurnost zemlji, čuvaju tradiciju, doprinose bioraznolikosti, ali i predstavljaju priliku za stvaranje konkurentnih lokalnih jedinica unutar zemlje.

Na značaj malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ukazuje i činjenica da je 2014. godina proglašena međunarodnom godinom obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Cilj ove odluke je podizanje svijesti o značajnoj ulozi obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u smanjenju gladi i siromaštva u svijetu, očuvanju okoliša i ostvarenju održivog razvoja.

U ovom poglavlju će se prikazati stanje poljoprivrede u Republici Hrvatskoj kako bi se bolje razumjela poslovanja malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Zatim će se detaljnije prikazati analiza malih OPG-ova, pri čemu će se obratiti pažnja i na ulogu države i savjetodavne službe FADN kao i na ulogu ljudi u njihovom razvoju.

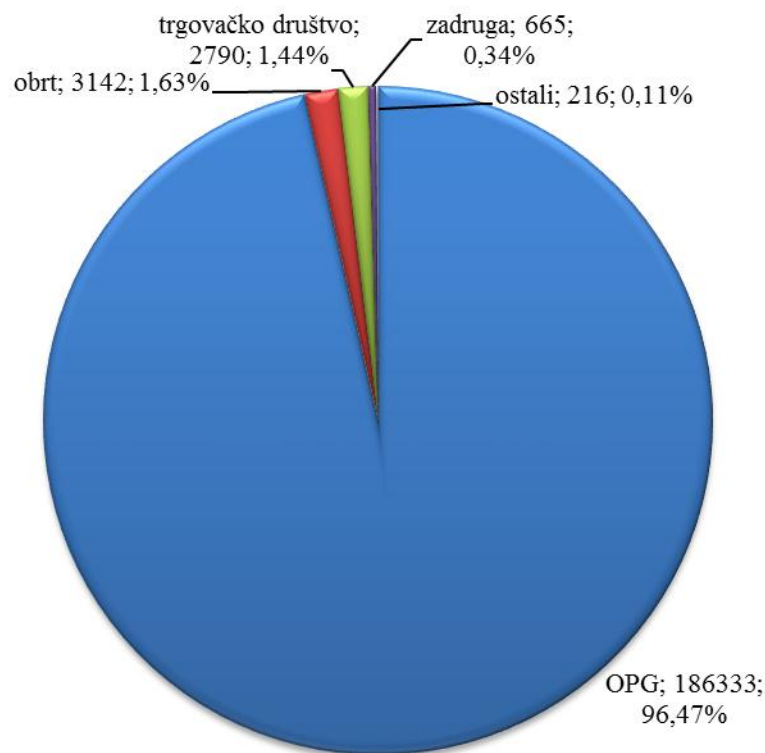
4.1. Pojam i društveno-ekonomski položaj malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava

Nastanak malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj veže se uz proces ukidanja feudalizma sredinom 19. stoljeća. Osnovno obilježje ovakvih gospodarstava u Hrvatskoj je da ona posjeduju veoma male zemljišne površine u odnosu na takva gospodarstva u razvijenim zemljama. U razdoblju poslije drugoga svjetskog rata povećao se broj malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i ukupna površina koju su ona posjedovala, ali se smanjio broj većih gospodarstava i njihova ukupna površina. Dakle, u Hrvatskoj je došlo do usitnjavanja posjedovne strukture što u razvijenim zemljama nije bio slučaj. Sitan posjed je veliko ograničenje za takva gospodarstva, te im onemogućava proizvodnu i ekonomsku učinkovitost. (Defilippis, 1993.)

U nastavku rada analizirani su utjecaji malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj, utjecaj države, politike i savjetodavne službe na njihov razvoj kao i uloga i doprinos ljudi u razvoju tih gospodarstava.

4.1.1. Tipologija, disperziranost i socio-ekonomska obilježja

Moguće je razlikovati tipologiju poljoprivrednih gospodarstava i obiteljska poljoprivredna gospodarstva prema spolu i godinama nositelja u Republici Hrvatskoj prema podacima iz 2014. godine. Grafikonom koja slijedi prikazat će se tipologija poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj.

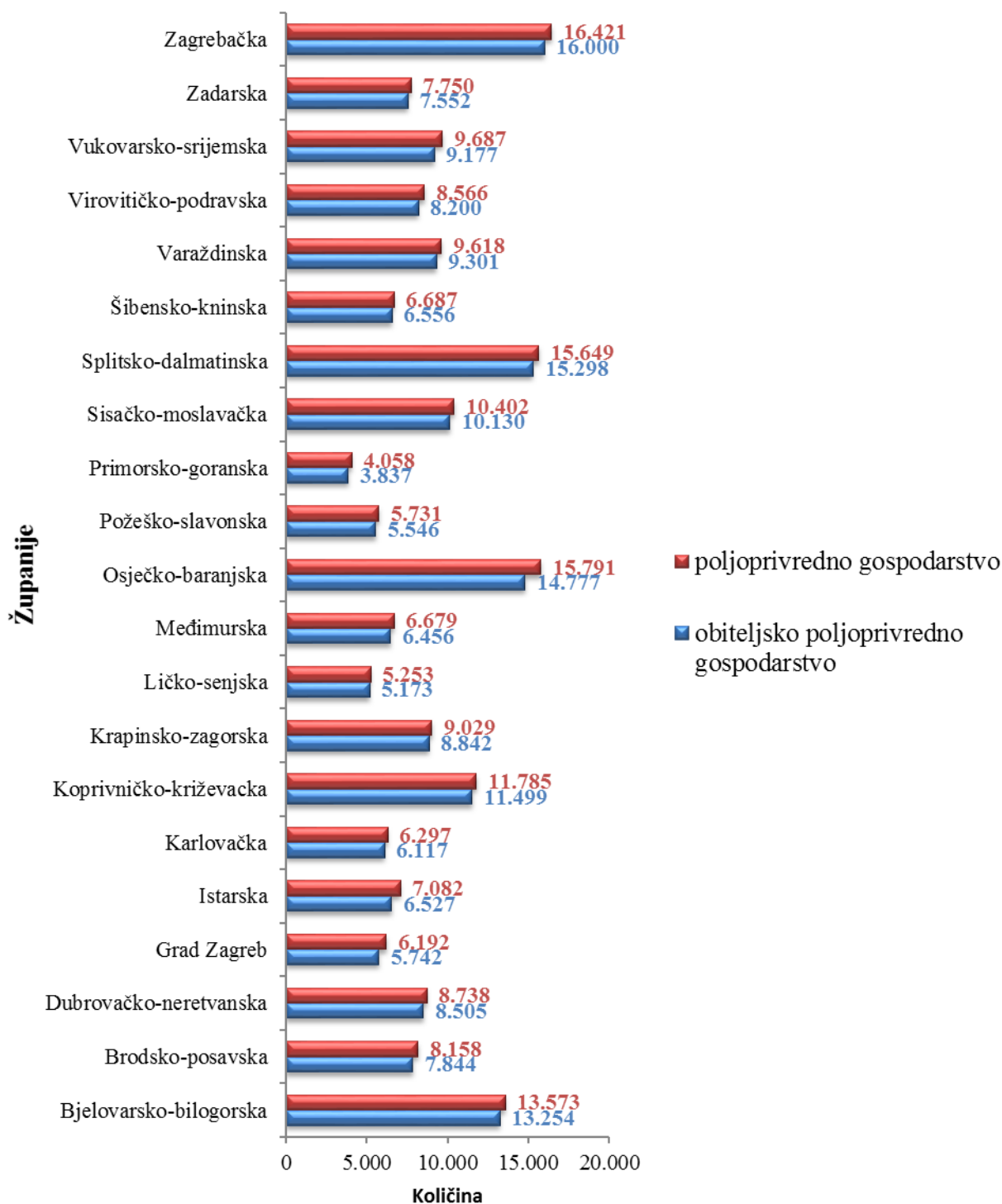
Grafikon 1. Tipologija poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj, 2014. godina

Izvor: izrada autora prema Upisnik poljoprivrednih gospodarstava.

<http://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednih-gospodarstava-1149.aspx> 13.08.2015.

Iz grafikona uočava se kako obiteljska poljoprivredna gospodarstva čine najveći udio od čak 96,47% u ukupnim poljoprivrednim gospodarstvima. Zatim slijede obrti sa svega 1,63%, a nakon njih i trgovačka društva s 1,44%. Najmanji udio u poljoprivrednim gospodarstvima imaju ostali tipovi i zadruge.

Grafikonom koji slijedi prikazat će se broj OPG-ova te ukupan broj poljoprivrednih gospodarstava po županijama RH.

Grafikon 2. Broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava po županijama u Republici Hrvatskoj, 2014. godina

Izvor: izrada autora prema Upisnik poljoprivrednih gospodarstava. <http://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednih-gospodarstava-1149.aspx> 13.08.2015.

Iz prethodnog grafikona se može uočiti da je očekivano najviše poljoprivrednih gospodarstava, a isto tako i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Zagrebačkoj županiji koja broji 16 000 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Na drugom mjestu po broju ukupnih poljoprivrednih gospodarstava je Osječko-baranjski županija, ali je po broju OPG-ova tek na trećem mjestu. Na drugom mjestu po broju OPG-ova nalazi se Splitsko-dalmatinska županija. Na posljednjem mjestu po broju ukupnih poljoprivrednih gospodarstava i OPG-ova nalazi se Primorsko-goranska županija sa svega 3 837 OPG-ova. Promatrajući obje varijable na predzadnjem mjestu se nalazi Ličko-senjska županija. Ono što iznenađuje s obzirom na to da se Požeško-slavonska županija nalazi u, po poljoprivredi poznatoj, Slavoniji je da ona se ona po broju OPG-ova nalazi na pretposljednjem mjestu.

Tablicom koja slijedi prikazat će se udio OPG-ova u ukupnim poljoprivrednim gospodarstvima po županijama.

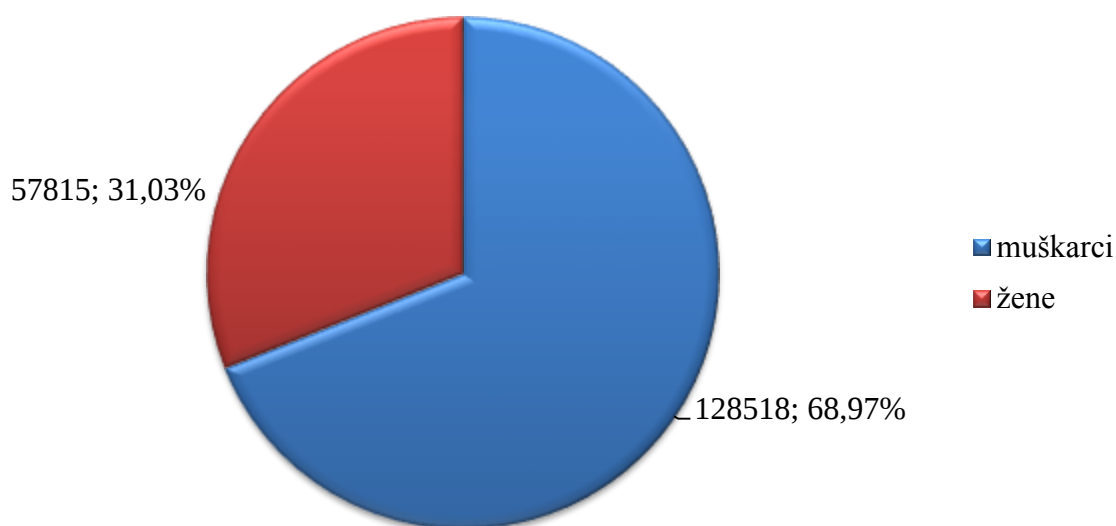
Tablica 1. Udio obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u ukupnim poljoprivrednim gospodarstvima po županijama RH u 2014. godini

Županija	OPG	Ukupno poljoprivrednih gospodarstava	OPG (%)
Bjelovarsko-bilogorska	13.254	13.573	97,65
Brodsko-posavska	7.844	8.158	96,15
Dubrovačko-neretvanska	8.505	8.738	97,33
Grad Zagreb	5.742	6.192	92,73
Istarska	6.527	7.082	92,16
Karlovačka	6.117	6.297	97,14
Koprivničko-križevačka	11.499	11.785	97,57
Krapinsko-zagorska	8.842	9.029	97,93
Ličko-senjska	5.173	5.253	98,48
Međimurska	6.456	6.679	96,66
Osječko-baranjska	14.777	15.791	93,58
Požeško-slavonska	5.546	5.731	96,77
Primorsko-goranska	3.837	4.058	94,55
Sisačko-moslavačka	10.130	10.402	97,39
Splitsko-dalmatinska	15.298	15.649	97,76
Šibensko-kninska	6.556	6.687	98,04
Varaždinska	9.301	9.618	96,70
Virovitičko-podravska	8.200	8.566	95,73
Vukovarsko-srijemska	9.177	9.687	94,74
Zadarska	7.552	7.750	97,45
Zagrebačka	16.000	16.421	97,44
UKUPNO	186.333	193.146	96,47

Izvor: izrada autora prema Upisnik poljoprivrednih gospodarstava. <http://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednih-gospodarstava-1149.aspx> 13.08.2015.

Iz tablice se može uočiti kako obiteljska poljoprivredna gospodarstva čine 96,47% poljoprivrednih gospodarstava na državnoj razini. U svim županijama obiteljska poljoprivredna gospodarstva čine preko 90% poljoprivrednih gospodarstava. Najveći udio OPG-ova u ukupnim poljoprivrednim gospodarstvima ima Ličko-senjska županija u postotku od 98,48%, a najmanji udio ima Istarska županija u postotku od 92,16%.

Grafikonom u nastavku će se prikazati udio žena i muškaraca kao nositelja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj.

Grafikon 3. Broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava prema spolu nositelja, 2014. godina

Izvor: izrada autora prema Upisnik poljoprivrednih gospodarstava. <http://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednih-gospodarstava-1149.aspx> 14.08.2015.

Iz grafikona se može zaključiti kako je to i bilo za pretpostaviti da je veći broj muškaraca nositelja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. U Hrvatskoj su 2014. godine 68,97% muškaraca bili nositelji, a 31,03% žena.

Tablicom koja slijedi prikazat će se broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava s obzirom na godine nositelja.

Tablica 2. Broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava s obzirom na godine i spol nositelja prema podacima iz 2014. godine

Godine nositelja	Muškarci	Žene	Ukupno
18 do 25	1.092	210	1.302
26 do 32	4.264	972	5.236
33 do 40	10.124	3.230	13.354
41 do 48	16.363	6.976	23.339
49 do 56	24.397	10.205	34.602
57 do 64	26.755	12.193	38.948
≥65	45.523	24.029	69.552
UKUPNO	1.518	57.815	186.333

Izvor: izrada autora prema Upisnik poljoprivrednih gospodarstava
<http://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednih-gospodarstava-1149.aspx> 13.08.2015.

Iz tablice se može uočiti kako je u svim razredima godina nositelja OPG-a bez obzira na godište veći broj muškaraca nego žena. Također se uočava da je najveći broj nositelja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava stariji od 65 godina. Najmanji broj OPG-ova ima nositelje u rasponu od 18 do 25 godina.

Na temelju provedene analize zaključuje se da najveći udio u ukupnim poljoprivrednim gospodarstvima imaju obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Upravo zato bi se na njih trebalo usmjeriti i razvijati ih raznim mjerama. Također, zaključuje se da bi trebalo više poticaja nuditi poljoprivrednicima u Slavoniji jer s obzirom na velike količine kvalitetnih poljoprivrednih površina županije u Slavoniji je mali broj obiteljskih, ali i ukupnih poljoprivrednih gospodarstava. Najveći dio obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava drže muškarci pa bitakođer bilo korisno osmisliti poticaje za žene kao osnivačice obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Poticati bi trebalo i mlade poljoprivrednike. Najviše nositelja OPG-ova su starije osobe za koje se pretpostavlja da u većini slučajeva nisu obrazovane kao mlade generacije. Stoga bi mladi mogli doprinijeti razvoju obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ukoliko bi im se to omogućilo.

Prema Županiću (2002.) proizvodnja i potrošnja u malim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima pripada cjelokupnom kućanstvu te svi članovi zajedno odlučuju o važnim pitanjima. Dužnosti se unutar kućanstva dijele ovisno o spolnoj i dobnoj strukturi članova kućanstva.

Činjenica je da se broj stanovnika koji žive u obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima sve više smanjuje. Ipak, u ruralnim područjima se velik broj ljudi okreće radu u svom seoskom domaćinstvu zbog ekonomske krize. Stariji, nezaposleni ljudi se okreću poljoprivredi kako bi nadoknadili smanjene prihode svog kućanstva.

Radna snaga je jedan od najvažnijih pokretača proizvodnog procesa, a promatra sekroz poljoprivredno aktivno stanovništvo. Broj aktivnih mladih poljoprivrednika je kako je prikazano u prethodnom poglavlju smanjen jer se obrazovani mladi ljudi sele u gradove te tamo pronalaze svoje zaposlenje. Kako bi se razvilo poduzetništvo malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava potrebni su određeni preduvjeti poput onog da poljoprivrednik voli svoj posao, da zna rukovati tehnikom, da je spreman na prilagodbu novim tehnologijama i da surađuje sa savjetodavnom službom i dr. za poljoprivredu bitnim institucijama. Vrlo je važno obrazovanje poljoprivrednika jer se tehnologija sve više mijenja i napreduje. (Deže, 1998.)

Tablicom koja slijedi prikazat će se broj kućanstava prema korištenom poljoprivrednom zemljištu u skladu sa posljednjim popisom stanovništva iz 2011. godine.

Tablica 3. Broj kućanstava prema korištenom poljoprivrednom zemljištu

Skupine kućanstava prema korištenom poljoprivrednom zemljištu	Broj kućanstava
bez zemlje	1.098.406
do 0,09 ha	89.439
0,10 do 0,49 ha	121.919
0,50 do 0,99 ha	54.842
1,00 do 2,99 ha	85.572
3,00 do 4,99 ha	29.521
5,00 do 7,99 ha	18.341
8,00 do 9,99 ha	5.206
10,00 do 19,99 ha	8.976
20,00 ha i više	6.816
Ukupno	1.519.038

Izvor: izrada autora prema Državni zavod za statistiku

http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h02_01_21/h02_01_21_RH.html
14.08.2015.

Iz tablice se uočava da je prema popisu stanovništva najveći broj kućanstava bio bez zemlje. Broj kućanstava koja se koriste poljoprivrednim zemljištem sveo se na 420 632 kućanstva što u ukupnom broju kućanstava čini svega 27,69%. Najveći broj kućanstava od onih koji koriste poljoprivredna zemljišta je koristio između 0,10 i 0,49 ha zemljišta.

Na temelju analize čovjeka u obiteljskom gospodarstvu zaključuje se da je čovjek jedna od najvažnijih komponenti takvog gospodarstva. On planira posao, odrađuje ga, organizira ga i kontrolira. Kroz menadžerske funkcije osobe u domaćinstvu vode svoje gospodarstvo. Broj kućanstava koja koriste poljoprivredna zemljišta se u proteklih nekoliko godina smanjuje, te je veći dio onih kućanstava koja se više ne bave poljoprivredom.

4.1.2. Uloga države i institucije potpore razvoju malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva

Nadležno ministarstvo u Republici Hrvatskoj za poljoprivredu općenito pa tako i za mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva je Ministarstvo poljoprivrede. Na stranicama ministarstva navode se državne potpore u području poljoprivrede koje služe za poticanje razvoja poljoprivrede. Državne potpore u poljoprivrednom sektoru su potpore dodijeljene za područje proizvodnje, prerade i trgovine poljoprivrednim proizvodima.

Programom IPARD definirano je 16 mjera kojima je osnovni cilj povećanje konkurentnosti hrvatske poljoprivrede. Međutim, činjenica je da oko 80% malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ne može iskoristiti ove mjere odnosno nije u mogućnosti doći do novca iz Europske unije. Naime, uvjeti natječaja onemogućavaju malim gospodarstvima da se natječu. Na primjer, prepreka im je veličina gospodarstva i poljoprivredno zemljište u zakupu od najmanje sedam godina. Na natječaj se mogu prijaviti samo gospodarstva koja imaju godišnje prihode više od 6.000 EUR-a ukoliko su voćari ili 8.000 EUR-a ako se bave proizvodnjom ostalih poljoprivrednih kultura. Činjenica je da većina odnosno više od 80% obiteljskih gospodarstava RH ima godišnji prihod manji od 8.000 EUR-a. Prema tome se zaključuje da je ova mjera namijenjena velikim gospodarstvima. To se također može zaključiti i po uvjetu da svi koji se na natječaj prijave moraju imati najmanje 20 bodova koja su nedostižna za postizanje malim gospodarstvima. (Rupčić, 2015.) Iako raste broj malih OPG-ova, velikim gospodarstvima odlazi najviše potpora. U Europskoj uniji je upravo suprotno te bi se i Hrvatska trebala ugledati na razvijene zemlje po tom pitanju. Ovakvim potporama bi se spriječilo

propadanje malih OPG-ova i pomoglo razvoju poljoprivrede, a samim time i razvoju cijelog gospodarstva.

Prema stranici Savjetodavne službe, FADN podrazumijeva sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka koji je utemeljen u EU 1965. godine. Taj sustav prikuplja proizvodne, ekonomske i financijske podatke s uzorka poljoprivrednih gospodarstava na godišnjoj razini. Poljoprivredna gospodarstva su pritom podijeljena u skupine prema kriterijima veličine gospodarstva, vrste proizvodnje i regionalne pripadnosti. Sve države članice imaju obvezu provođenja godišnjih istraživanja o visini dohotka poljoprivrednih gospodarstava. FADN istraživanja provodi FADN agencija kako bi se u konačnici dobila ocjena učinkovitosti poljoprivredne proizvodnje. Praćenje gospodarstava odvija se izborom uzorka poljoprivrednih gospodarstava u FADN sustavu kojim je pokriveno 90% ukupno korištenih poljoprivrednih proizvoda, isto toliko ukupnih uvjetnih grla stoke kao i vrijednosti poljoprivredne proizvodnje u državi članici. Na taj način se osigurava reprezentativnost podataka. U Republici Hrvatskoj se FADN istraživanje provodi na punom uzorku poljoprivrednih gospodarstava pri čemu se značaj pridaje strukturi, proizvodnji, prihodima i rashodima poljoprivrednih gospodarstava u RH. Poljoprivrednim gospodarstvom u FADN sustavu se smatra komercijalno poljoprivredno gospodarstvo koje ostvaruje dohodak, te svojom voljom sudjeluje u FADN istraživanju. To su gospodarstva koja su u mogućnosti ostvarenim prihodima osigurati vlastitu i egzistenciju svoje obitelji. Nakon provedenog istraživanja objavljuju se samo zbirni podaci dok su individualni podaci strogo povjerljivi osim u slučaju posebnih uvjeta kao npr. za potrebe statistike, istraživanja i slično. Zbirni rezultati se odnose na uzorak i populaciju, strukturu i prinose, proizvodnju, troškove, potpore, dohodak, bilancu stanja i financijske indikatore.

4.2. Značaj inovacije za malo obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo

Prema Reviji ruralnog razvoja Europske unije (2013.) svaki uspješan poduzetnik uključujući malo obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo mora razmišljati unaprijed i razvijati nove pristupe kako bi mogao poboljšati poslovne rezultate. Inovativna mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva lakše opstaju u izazovima gospodarske krize i sveprisutne globalizacije. Inovacija u poljoprivredi je važnija nego ikada prije te je upravo ona karika koja nedostaje većem dijelu malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj. Zbog značaja malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava za

razvoj nacionalnog gospodarstva potrebno je posvetiti pažnju inovacijama u takvim gospodarstvima. Inovacija u poljoprivredi može biti tehnološka, ali i neka inovacija odnosno nova ideja koja zahtjeva manje ulaganja kao na primjer nova ideja u marketingu ili distribuciji. Nove poslovne ideje se mogu razviti i iz postojećih sirovina te stoga nedostatak financijskih sredstava nije razlog za zanemarivanje važnosti uvođenja inovacija. U Hrvatskoj bi se trebalo poraditi na stvaranju povoljnih uvjeta za uvođenje inovacija u malim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. Potrebni preduvjeti su opremanje ruralnih područja u smislu poboljšanja zdravstvenih usluga i prijevoza odnosno infrastrukture te kreiranje sustava koji potiče inovacije i omogućuje njihov napredak. Ključnu ulogu u promicanju inovativnih praksi imaju poljoprivredne i mrežne službe.

5. PRETPOSTAVKE PRIMJENE PODUZETNIČKOG MENADŽMENTA OBITELJSKIH POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA

Poduzetnički menadžment malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava podrazumijeva planiranje organizacije zemljišta, rada i kapitala kojom bi se uz primjenu odgovarajućih znanja, sposobnosti i vještina mogla postići maksimalna dobit za poslovanje poljoprivrednog gospodarstva. Iznimno je važno povećati konkurentnost domaćih poljoprivrednika, a upravo je primjena suvremenog poduzetničkog menadžmenta mogućnost za rast konkurentnosti. Suvremeno dinamično poslovno i tržišno okruženje omogućuje pristup i predlaže promjene u vezi s novim i poboljšanim tehničkim sredstvima, mehanizacijom, promjenom obujma proizvodnje, osiguravanjem financijskih sredstava, prihvaćanjem novih proizvodnih postupaka, prihvaćanjem poslovnih rizika i izborom različitih alternativa malim gospodarstvima od kojih zahtijeva primjenu poduzetničkog i poslovnog odlučivanja. Potrebno je prikupljati i pohranjivati informacije vezane uz proizvodnju kojom se poljoprivrednik bavi, koristiti suvremenu tehnologiju, pratiti i razumijevati financijska izvješća, obučavati radnu snagu kako bi bila sposobna upravljati novom tehnologijom, racionalno raspolagati financijskim sredstvima, kontinuirano ulagati u razvoj gospodarstva, pratiti postupke konkurencije, prilagođavati se tržištu, prihvatiti rizik, prepoznati nove prilike, razviti marketing i upoznati tržište sa svojom proizvodnjom. Upravo sve nabrojano predstavlja suvremeni pristup i primjenu poduzetničkog menadžmenta na malim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima.

Prema Deže (2007) važno je da mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva prilagode svoje poslovanje kako bi postala održiva. Prilagođavanje podrazumijeva različitost prihoda koji nastaju iz djelatnosti za kojima je potražnja na tržištu:

- proizvodnje neuobičajenih proizvoda,
- proizvoda koji nastaju drugačijim načinom proizvodnje,
- uvođenjem raznovrsnih nepoljoprivrednih dopunskih aktivnosti na gospodarstvu.

Pitanja koja se postavljaju su kako, kada, gdje, zašto i zašto ne, prilagoditi poslovanje malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Odgovor na postavljeno pitanje kako je diversifikacija gospodarstva. Diversifikacija poljoprivrednih aktivnosti i njihovo dopunjavanje nepoljoprivrednim sektorima osnovna je strategija prilagodbe poslovanja u svrhu postizanja održivosti gospodarstva. Diversifikacija gospodarstva podrazumijeva uvođenje raznih dopunskih poljoprivrednih i nepoljoprivrednih aktivnosti uz osnovnu

poljoprivrednu djelatnost gospodarstva kojom se ono bavi. Na ovaj način se postižu sigurniji prihodi odnosno dodatni prihodi iz dopunskih djelatnosti. Na primjer, poljoprivredno gospodarstvo može ponuditi sve traženiji seoski turizam, usluge smještaja uz domaću prehranu, očuvanu prirodu, biciklizam, plovidbu rijekom i slično. Ovdje su također bitni pomoćni objekti i resursi kao na primjer šume ili nepotrebne zgrade, ali i nekonvencionalni proizvodi poput ratarskih i stočarskih proizvoda. Redoviti prihodi iz dodatne djelatnosti mogu pomoći gospodarstvu u smanjenju rizika od nemogućnosti podmirivanja obveza. Prilagođavanje je potrebno kada nastane neravnoteža između prihvatljivog rizika i očekivane dobiti zbog:

- opadanja prihoda iz poslovanja,
- proizvodnje viška proizvoda koji se ne mogu realizirati na tržištu,
- nepovoljnih prilika u poslovnom i tržišnom okruženju.

Postupci prilagođavanja ovise i o lokaciji gospodarstva, odnosno o njegovom geografskom položaju. Poduzetnici svoje ideje, vizije i misije prilagođavanja trebaju graditi na geografskom položaju gospodarstva koje može biti nizinsko ili brdsko područje te prigradsko ili marginalno područje. Prilagodbe su potrebne zbog promjena u proizvodnim resursima i eksternom poslovnom okruženju. One su potrebne također i zbog ekonomske održivosti jer se problemi nezaustavljivo umnožavaju, te nastaju bezizlazne poslovne situacije. Pitanje koje se u konačnici postavlja je zašto se prilagodbe ne primjenjuju. Odgovor je zbog otpora promjenama koje pruža gospodarstvo, zbog potrebe za promjenom u pristupu samom pojmu izvora financiranja, te zbog potrebe za prilagođavanjem istraživanja i savjetovanja. Potreba za prilagođavanjem istraživanja i savjetovanja se pojavila zbog nedovoljne primjene znanosti i stručnosti u funkciji razvoja poduzetništva.

5.1. Ulaganja u fizičku imovinu kao pretpostavka primjene poduzetništva

Korisnici potpore za ulaganje u poljoprivredna gospodarstva jesu poljoprivredna gospodarstva čija se ulaganja odvijaju na području Republike Hrvatske. (Zahtjev za potporu prema Ministarstvu poljoprivrede (www.mps.hr) kod podnošenja Zahtjeva za potporu korisnik je dužan dostaviti dokument koji izdaje Savjetodavna služba, a iz kojeg je vidljiva ekonomska veličina poljoprivrednog gospodarstva. Fizičke i pravne osobe moraju biti upisane u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava sukladno Zakonu o poljoprivredi, a proizvođačke grupe priznate sukladno Zakonu o zajedničkoj organizaciji tržišta

poljoprivrednih proizvoda i posebnim mjerama i pravilima vezanim uz tržište poljoprivrednih proizvoda. Svaki korisnik ove Mjere je dužan izraditi poslovni plan ukoliko vrijednost ukupno prihvatljivih troškova iznosi više od 200.000 kuna te za sve integrirane i zajedničke projekte. Korisnik također mora imati podmirene sve financijske obveze prema državnom proračunu Republike Hrvatske. Korisnik koji je obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo prilikom podnošenja Zahtjeva za isplatu, mora dokazati stručnu osposobljenost za bavljenje poljoprivrednom djelatnošću koja podrazumijeva da nositelj ili član obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva mora imati završen tečaj stručnog osposobljavanja iz odgovarajućeg područja ili srednju školu ili fakultet iz odgovarajućeg područja ili je upisan u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava u trajanju od najmanje 3 godine.

Prema Pravilniku (www.mps.hr) o provedbi četvrte mjere „Ulaganja u fizičku imovinu“ Podmjera 4.1. se odnosi na potporu za ulaganja u poljoprivredna gospodarstva. U okviru te Podmjere potpora se dodjeljuje za ulaganja:

- restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava,
- zbrinjavanje, rukovanje i korištenje stajskog gnojiva u cilju smanjenja štetnog utjecaja na okoliš,
- korištenje obnovljivih izvora energije.

Prema pravilniku objavljenom u Narodnim novinama, br. 80/2013, 41/2014 i 107/2014 korisnici mjere su fizičke i pravne osobe upisane u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava osim onih koji ostvaruju manje od 6.000 EUR-a za ulaganja u sektoru voća, povrća i cvijeća i manje od 8.000 EUR-a za ulaganja u ostalim sektorima, te proizvođačke grupe ili organizacije priznate sukladno Zakonu o zajedničkoj organizaciji tržišta poljoprivrednih proizvoda i posebnim mjerama i pravilima vezanim za tržište poljoprivrednih proizvoda.

Prema ovom pravilniku utvrđeno je koji su prihvatljivi, a koji neprihvatljivi troškovi Mjere M04. Prihvatljivi troškovi su: kupnja ili razvoj računalnih programa, kupnja prava na patente i licence, autorska prava, registracija i održavanje žigova i ostala nematerijalna ulaganja povezana s materijalnim ulaganjem, usluge arhitekata, inženjera i konzultanata i studije izvedivosti do 10 % vrijednosti ukupno prihvatljivih troškova projekta.

Neprihvatljivi troškovi za sufinanciranje su porez na dodanu vrijednost u slučaju da je korisnik porezni obveznik upisan u registar obveznika PDV-a te ima pravo na odbitak

PDV-a, drugi porezi, naknade, doprinosi, kamate, rabljena: poljoprivredna mehanizacija i oprema, gospodarska vozila te radni strojevi, svi troškovi održavanja i amortizacije, troškovi vezani uz ugovor o leasingu, kao što su marža davatelja leasinga, troškovi refinanciranja kamata, režijski troškovi i troškovi osiguranja, troškovi vlastitog rada, operativni troškovi, kupnja prava na poljoprivrednu proizvodnju, prava na plaćanje, kupovina životinja, kupovina i sadnja jednogodišnjeg bilja, troškovi nastali prije podnošenja Zahtjeva za potporu, osim općih troškova i troškova kupnje zemljišta/objekata, nepredviđeni troškovi i plaćanje u gotovini.

U prvoj podmjeri ove mjere planirana su sredstva za sufinanciranje restrukturiranja, modernizacije i povećanja konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava su ulaganje u građenje i/ili opremanje objekata za životinje, ulaganje u građenje i/ili opremanje zatvorenih/zaštićenih prostora i objekata za uzgoj jednogodišnjeg i višegodišnjeg bilja, sjemena i sadnog materijala i gljiva sa pripadajućom opremom i infrastrukturom u sklopu poljoprivrednog gospodarstva, ulaganje u građenje i/ili opremanje ostalih gospodarskih objekata, upravnih prostorija s pripadajućim sadržajima, opremom i infrastrukturom, koji su u funkciji osnovne djelatnosti, ulaganje u opremu za berbu, sortiranje i pakiranje vlastitih poljoprivrednih proizvoda, ulaganje u kupnju nove poljoprivredne mehanizacije i opreme za vlastitu primarnu poljoprivrednu proizvodnju i gospodarskih vozila uključujući sektor vinogradarstva, ulaganje u građenje i/ili opremanje objekata za skladištenje, hlađenje, čišćenje, sušenje, zamrzavanje, klasiranje i pakiranje proizvoda iz vlastite primarne poljoprivredne proizvodnje s pripadajućom opremom i infrastrukturom, ulaganje u podizanje novih i/ili restrukturiranje postojećih višegodišnjih nasada isključujući restrukturiranje postojećih vinograda za proizvodnju grožđa za vino, ulaganje u izgradnju i/ili opremanje novih sustava za navodnjavanje na poljoprivrednom gospodarstvu, te poboljšanje postojećih sustava/opreme za navodnjavanje na poljoprivrednom gospodarstvu, ulaganje u izgradnju i/ili opremanje sustava za navodnjavanje izvan poljoprivrednog gospodarstva za potrebe primarne proizvodnje poljoprivrednog gospodarstva, ulaganje u uređenje i trajnije poboljšanje kvalitete poljoprivrednog zemljišta u svrhu poljoprivredne proizvodnje, ulaganje u kupnju zemljišta i objekata radi realizacije projekta, do 10 % vrijednosti ukupno prihvatljivih ulaganja (bez općih troškova) uz mogućnost kupnje prije podnošenja Zahtjeva za potporu, ulaganja u prilagodbu novouvedenim standardima sukladno članku 17. Uredbe (EU) br. 1305/2013 i ulaganja radi povećanja energetske učinkovitosti sukladno propisima koji reguliraju područje

energetske učinkovitosti. Također, prihvatljiv trošak za sufinanciranje je i stjecanje objekata, strojeva i opreme kroz financijski leasing do iznosa tržišne vrijednosti imovine.

Sredstva potpore osiguravaju se iz proračuna Europske unije i državnog proračuna Republike Hrvatske, od čega Europska unija sudjeluje s 85% udjela, a Republika Hrvatska s 15% udjela, a intenzitet javne potpore po projektu iznosi do 50% od ukupnih prihvatljivih troškova. U iznimnim slučajevima se intenzitet javne potpore može uvećati za dodatnih 20 postotnih bodova. Maksimalni intenzitet kombinirane potpore ne smije prijeći 90% od ukupno prihvatljivih troškova. Broj projekata odobrenih pojedinom korisniku u programskom razdoblju nije ograničen, ali isti korisnik može podnijeti jedan zahtjev za potporu unutar iste operacije tijekom jednog natječaja. Potpora se isplaćuje jednokratno ili u najviše tri rate. Visina tražene potpore za potrebe sufinanciranja restrukturiranja jest:

- najniža vrijednost javne potpore po projektu može iznositi 5.000 EUR-a u kunsjoj protuvrijednosti,
- najviša vrijednost javne potpore po projektu može iznositi 2.000.000 EUR-a u kunsjoj protuvrijednosti osim u iznimnim slučajevima kada ona može iznositi do 3.000.000 EUR-a,
- najviša vrijednost javne potpore po projektu za ulaganja isključivo u kupnju nove poljoprivredne mehanizacije i opreme, radnih strojeva te gospodarskih vozila može iznositi 1.000.000 EUR-a u kunsjoj protuvrijednosti.

Kod ulaganja u integrirani/zajednički projekt, najviša vrijednost javne potpore ne može iznositi više od 5.000.000 EUR-a u kunsjoj protuvrijednosti.

Prihvatljivi materijalni troškovi za potrebe sufinanciranja materijalnih troškova zbrinjavanja, rukovanja i korištenja stajskog gnojiva u cilju smanjenja štetnog utjecaja na okoliš su građenje skladišnih kapaciteta za stajski gnoj i digestate uključujući opremu za rukovanje i korištenje stajskog gnojiva i digestata, za vlastite potrebe od minimalno 70%, ulaganje u poboljšanje učinkovitosti korištenja gnojiva (strojevi i oprema za utovar, transport i primjenu gnojiva – mineralnog i organskog gnojiva), za vlastite potrebe od minimalno 70%, stjecanje objekata, strojeva i opreme kroz financijski leasing do iznosa tržišne vrijednosti imovine.

Sredstva potpore se kod zbrinjavanja, rukovanja i korištenja stajskog gnojiva u cilju smanjenja štetnog utjecaja na okoliš također osiguravaju se iz proračuna Europske unije i državnog proračuna Republike Hrvatske, od čega Europska unija sudjeluje s 85% udjela, a

Republika Hrvatska s 15% udjela. Intenzitet potpore za ulaganja iznosi do 75% iznosa prihvatljivih troškova za sve Zahtjeve za potporu odobrene do 1. srpnja 2017. godine. i primjenjuje se na cijelom području Republike Hrvatske. Nakon 1. srpnja 2017. godine intenzitet potpore za ulaganja iznositi će do 50% od ukupno prihvatljivih troškova. Intenziteti javne potpore se mogu uvećati za dodatnih 20% bodova u iznimnim slučajevima. Maksimalni intenzitet kombinirane potpore ne smije prijeći 90 % od ukupno prihvatljivih troškova. Kao i kod prethodno opisane Operacije broj projekata odobrenih pojedinom korisniku u programskom razdoblju nije ograničen. Isti korisnik može podnijeti jedan Zahtjev za potporu unutar iste operacije tijekom jednog natječaja. Potpora se isplaćuje na jednak način kao što je to slučaj i kod restrukturiranja, modernizacije i povećanja konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava. Visina tražene potpore je određena na sljedeći način:

- najniža vrijednost javne potpore po projektu može iznositi 5.000 EUR-a u kunskoj protuvrijednosti,
- najviša vrijednost javne potpore po projektu može iznositi 1.000.000 EUR-a u kunskoj protuvrijednosti.

Kod ulaganja u integrirani/zajednički projekt, najviša vrijednost javne potpore može iznositi 5.000.000 EUR-a u kunskoj protuvrijednosti.

Sufinanciranje za potrebe korištenja obnovljivih izvora energije moguće je za: ulaganja u građenje i/ili opremanje objekata za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora za potrebe vlastitih proizvodnih pogona korisnika s pripadajućom opremom i infrastrukturom, ulaganja u građenje i/ili opremanje objekata za prijem, obradu i skladištenje sirovina za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora s pripadajućom opremom i infrastrukturom, ulaganja u građenje i/ili opremanje objekata za obradu, preradu, skladištenje, transport i primjenu izlaznih supstrata za organsku gnojidbu na poljoprivrednim površinama s pripadajućom opremom i infrastrukturom, stjecanje objekata, strojeva i opreme kroz financijski leasing do iznosa tržišne vrijednosti imovine.

Sredstva potpore osiguravaju se na jednak način kao i kod zbrinjavanja, rukovanja i korištenja stajskog gnojiva u cilju smanjenja štetnog utjecaja na okoliš. Također, maksimalni intenzitet i broj zahtjeva koji može podnijeti jedan korisnik je jednak kao kod prethodno opisane operacije. Visina tražene potpore i način isplate su potpuno jednaki visini i načinu isplate kod zbrinjavanja, rukovanja i korištenja stajskog gnojiva u cilju smanjenja štetnog utjecaja na okoliš.

Prethodno analizirana mjera jer korisna za mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva jer ona na temelju nje mogu ostvariti pravo na potporu povezanu uz modernizaciju, restrukturiranje i povećanje konkurentnosti, smanjenje štetnog utjecaja na okoliš zbrinjavanjem, rukovanjem i korištenjem stajskog gnojiva te korištenje obnovljivih izvora energije. Ova mjera služi kao poticaj ruralnom razvoju Republike Hrvatske, a korisna je svakom pojedinom gospodarstvu koje ostvari pravo na potpore koje iz nje proizlaze.

5.2. Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja

Šestom mjerom koja za cilj ima razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja utvrđeno je da poljoprivredno gospodarstvo u trenutku podnošenja zahtjeva za potporu mora pripadati ekonomskoj veličini iskazanoj u ukupnom standardnom ekonomskom rezultatu poljoprivrednog gospodarstva od 2.000 EUR-a do 7.999 EUR-a kako je utvrđeno Pravilnikom (<http://narodne-novine.nn.hr/>). U trenutku podnošenja zahtjeva za potporu poljoprivredno gospodarstvo mora biti upisano u Upisnik poljoprivrednih gospodarstva sukladno Zakonu o poljoprivredi. Korisnik je dužan izraditi poslovni plan za razvoj malog poljoprivrednog gospodarstva te je dužan ostati unutar poljoprivrednog gospodarstva i zadržati poljoprivredno gospodarstvo najmanje pet godina nakon konačne isplate potpore iz ove mjere. Kod podnošenja zahtjeva za potporu korisnik je dužan dostaviti potvrdu koju izdaje Savjetodavna služba i iz koje je vidljiva ekonomska veličina poljoprivrednog gospodarstva iskazana u ukupnom standardnom ekonomskom rezultatu poljoprivrednog gospodarstva. Korisnik prilikom podnošenja zahtjeva za potporu mora imati podmirene odnosno regulirane financijske obveze prema državnom proračunu Republike Hrvatske te je dužan uz zahtjev za potporu dostaviti Izjavu da mu nisu dodijeljena bespovratna sredstva za iste prihvatljive aktivnosti iz poslovnog plana u okviru tipa operacije za koji je podnio zahtjev za potporu od strane središnjih tijela državne uprave, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, te svake pravne osobe koja dodjeljuje državne potpore.

Korisnik navedenih podmjera mora biti rangu mikro ili malog poduzeća te on ne može istovremeno podnijeti zahtjev za potporu za više od jednog tipa operacije u okviru podmjera navedenih iz ovoga Pravilnika.

Prema Pravilniku o provedbi šeste mjere u cilju razvoja poljoprivrednih gospodarstava i njihovih poslovanja planirane su tri podmjere:

- potpora za pokretanje poslovanja mladim poljoprivrednicima,
- potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima te
- potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava.

U okviru prve podmjere osigurana su sredstva potpore mladim poljoprivrednicima u obliku bespovratnih financijskih sredstava za provođenje prihvatljivih aktivnosti navedenih u poslovnom planu. Sredstva potpore osiguravaju se iz proračuna Europske unije i državnog proračuna Republike Hrvatske, od čega Europska unija sudjeluje sa 85% udjela, a Republika Hrvatska s 15% udjela. Visina potpore po korisniku iznosi 50.000 EUR-a u kunsjoj protuvrijednosti. Isplata se obavlja u tri rate u razdoblju od najviše tri godine i to na sljedeći način:

- isplata prve rate u iznosu od 30% ukupno odobrene javne potpore nakon odluke o dodjeli potpore,
- isplata druge rate u iznosu od 50% nakon tri mjeseca, a ne kasnije od dvanaest mjeseci nakon isplate prve rate uz dokaz da su aktivnosti iz poslovnog plana započete,
- isplata treće rate u iznosu od 20% nakon provedenih aktivnosti prikazanih u poslovnom planu i stjecanja stručnih znanja i vještina ukoliko iste nije imao prilikom podnošenja zahtjeva za potporu.

Potpora se može dodijeliti samo jednom u cijelom programskom razdoblju 2014. – 2020. po jednom korisniku. Korisnici su mladi poljoprivrednici. Poljoprivredno gospodarstvo za koje korisnik traži potporu u trenutku podnošenja zahtjeva za potporu mora pripadati ekonomskoj veličini iskazanoj u ukupnom standardnom ekonomskom rezultatu poljoprivrednog gospodarstva od 8.000 EUR-a do 49.999 EUR-a. Korisnik ne smije biti registriran kao nositelj poljoprivrednog gospodarstva duže od osamnaest mjeseci prije podnošenja zahtjeva za potporu i on treba biti upisan u Upisniku poljoprivrednih gospodarstava kao nositelj poljoprivrednog gospodarstva koje korisnik preuzima ili osniva uz upis zemljišta u ARKOD sustav i stoke u JRDŽ najkasnije prilikom podnošenja zahtjeva za isplatu prve rate ali ne kasnije od devet mjeseci nakon dodjele odluke o dodjeli sredstava. Ukoliko korisnik nije nositelj poljoprivrednog gospodarstva u trenutku

podnošenja zahtjeva za potporu, dužan je uz zahtjev za potporu priložiti pisani dokaz u kojemu su navedeni način, uvjeti i rok preuzimanja poljoprivrednog gospodarstva između trenutnog nositelja poljoprivrednog gospodarstva i korisnika. Korisnik je također dužan izraditi poslovni plan.

U okviru podmjere Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima potpora se dodjeljuje za ulaganje u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti. Ova potpora se dodjeljuje u obliku bespovratnih financijskih sredstava za provođenje prihvatljivih aktivnosti navedenih u poslovnom planu. Sredstva potpore osiguravaju se iz proračuna Europske unije i državnog proračuna Republike Hrvatske, od čega Europska unija sudjeluje sa 85% udjela, a Republika Hrvatska s 15% udjela. Visina potpore po korisniku iznosi 50.000 EUR-a u kunsjoj protuvrijednosti, a isplata se obavlja u dvije rate u razdoblju od najviše 3 godine na sljedeći način:

- isplata prve rate u iznosu od 50% ukupno odobrene javne potpore nakon odluke o dodjeli potpore,
- isplata druge/zadnje rate će se slijediti nakon provedenih aktivnosti prikazanih u poslovnom planu.

Poljoprivredno gospodarstvo u trenutku podnošenja zahtjeva za potporu mora pripadati ekonomskoj veličini iskazanoj u ukupnom standardnom ekonomskom rezultatu poljoprivrednog gospodarstva od najmanje 1.000 EUR-a.

U okviru podmjere Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava potpora se dodjeljuje u obliku bespovratnih financijskih sredstava za provođenje prihvatljivih aktivnosti navedenih u poslovnom planu. Sredstva potpore osiguravaju se iz proračuna Europske unije i državnog proračuna Republike Hrvatske, od čega Europska unija sudjeluje sa 85% udjela, a Republika Hrvatska s 15% udjela. Visina potpore po korisniku iznosi 15.000 EUR-a u kunsjoj protuvrijednosti. Isplaćuju se dvije rate u razdoblju od najviše 3 godine kako slijedi:

- isplata prve rate u iznosu od 50% ukupno odobrene javne potpore nakon odluke o dodjeli potpore,
- isplata druge/zadnje rate će se slijediti nakon provedenih aktivnosti prikazanih u poslovnom planu.

Potpora unutar ovog tipa operacije se također može dodijeliti samo jednom u cijelom programskom razdoblju 2014-2020. po jednom korisniku. Korisnici su mala

poljoprivredna gospodarstva. Prihvatljive se odnose na: kupnju domaćih životinja, jednogodišnjeg i višegodišnjeg bilja, sjemena i sadnog materijala, kupnju, građenje i/ili opremanje zatvorenih/zaštićenih prostora i objekata te ostalih gospodarskih objekata uključujući vanjsku i unutarnju infrastrukturu u sklopu poljoprivrednog gospodarstva u svrhu obavljanja poljoprivredne proizvodnje i/ili prerade proizvoda osim proizvoda ribarstva, kupnju ili zakup poljoprivrednog zemljišta, kupnju poljoprivredne mehanizacije, strojeva i opreme, podizanje novih i/ili restrukturiranje postojećih višegodišnjih nasada, uređenje i poboljšanje kvalitete poljoprivrednog zemljišta u svrhu poljoprivredne proizvodnje, građenje i/ili opremanje objekata za prodaju i prezentaciju vlastitih poljoprivrednih proizvoda uključujući i troškove promidžbe vlastitih poljoprivrednih proizvoda, stjecanje potrebnih stručnih znanja i sposobnosti za obavljanje poljoprivredne proizvodnje i prerade.

Šesta mjera je bitna zbog pomoći koju pruža mladim poljoprivrednicima, investitorima u nepoljoprivredne djelatnosti u ruralnim područjima i malim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. Svi navedeni akteri su važni za razvoj države u kojoj posluju te je upravo stoga potrebno iskoristiti potpore opisane ovom mjerom.

5.3. Planske i infrastrukturne pretpostavke za primjenu poduzetničkog menadžmenta

Pravilnik o provedbi sedme mjere (<http://www.mps.hr/>) Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima predstavlja temelj za raspisivanje natječaja kojim se traži potpora za ulaganje. Ulaganje podrazumijeva prihvatljivi dio projekta ili operacije. Projekt ili operacija je cjelokupna investicijska aktivnost, koja se sastoji od prihvatljivih i neprihvatljivih troškova te pripada određenom tipu operacije. Tip operacije je skup ulaganja koji doprinosi ostvarivanju ciljeva prioriteta Europske unije za ruralni razvoj. Prihvatljivim troškovima se smatraju oni troškovi koji se mogu sufinancirati iz Programa. Korisnik potpore je svaki subjekt koji je podnio zahtjev za potporu i koji se smatra odgovornim za početak, upravljanje, provedbu i rezultate projekta. Javna potpora je svaki oblik potpore iz javnih izvora Republike Hrvatske i potpora iz proračuna Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj.

Na temelju Pravilnika o provedbi sedme mjere „Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima“ iz programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014 – 2020 podmjere mjere sedme mjere su:

- sastavljanje i ažuriranje planova za razvoj općina i sela u ruralnim područjima i njihovih temeljnih usluga te planova zaštite i upravljanja koji se odnose na lokalitete Natura 2000 i druga područja visoke prirodne vrijednosti,
- ulaganja u izradu, poboljšanje ili proširenje svih vrsta male infrastrukture, uključujući ulaganja u obnovljive izvore energije i uštedu energije,
- ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu.

U vezi sa podmjerom - Sastavljanje i ažuriranje planova za razvoj općina i sela u ruralnim područjima i njihovih temeljnih usluga te članova zaštite i upravljanja koji se odnose na lokalitete Natura 2000 i druga područja visoke prirodne vrijednosti sastoji se od jednog tipa operacije, a to je Sastavljanje i ažuriranje planova za razvoj jedinica lokalne samouprave. Korisnici su općine te gradovi s najviše 10.000 stanovnika. Prihvatljivim ulaganjima se smatraju izrada ili izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja općine ili grada, izrada ili izmjena i dopuna Strateškog razvojnog programa općine ili grada, te izrada ili izmjena i dopuna Strateških planova razvoja pojedinih gospodarskih sektora na području općine/grada koji je korisnik. Uvjeti prihvatljivosti su:

- prilikom podnošenja Zahtjeva za potporu korisnik treba priložiti odluku gradskog/općinskog vijeća o izradi/izmjeni i dopuni dokumenta iz članka 8. Pravilnika o provedbi sedme mjere.
- gradsko/općinsko vijeće prije isplate ukupne potpore mora usvojiti dokument iz članka 8. Pravilnika o provedbi sedme mjere za koji se traži potpora.
- provedba ulaganja od dana izdavanja Odluke o dodjeli sredstava do dana podnošenja posljednjeg Zahtjeva za isplatu može trajati najduže do 12 mjeseci.

Sredstva potpore se osiguravaju iz proračuna Europske unije i državnog proračuna Republike Hrvatske, od čega Europska unija sudjeluje s 85% udjela, a Republika Hrvatska s 15 udjela, a intenzitet javne potpore po projektu unutar ovog tipa operacije iznosi do 100% od ukupnih prihvatljivih troškova.

Broj podnesenih Zahtjeva za potporu i odobrenih projekata/operacija za ovaj tip operacije po pojedinom korisniku u programskom razdoblju nije ograničen. Javna potpora može se isplatiti jednokratno ili u najviše tri rate, a visina potpore iznosi:

- najniži iznos prihvatljivih troškova po projektu/operaciji iznosi 5.000 EUR-a u protuvrijednosti u kunama,
- najviši iznos prihvatljivih troškova po projektu/operaciji iznosi 70.000 EUR-a u protuvrijednosti u kunama.

Prema podmjeri - Ulaganja u izradu, poboljšanje ili proširenje svih vrsta male infrastrukture, uključujući ulaganja u obnovljive izvore energije i uštedu energije se sastoji od dva tipa investicija, a to su:

- Ulaganja u građenje javnih sustava za vodoopskrbu, odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda,
- Ulaganja u građenje nerazvrstanih cesta.

Korisnici tipa investicije Ulaganja u građenje javnih sustava za vodoopskrbu, odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda su javni isporučitelji vodnih usluga javne vodoopskrbe ili javne odvodnje. Prihvatljiva ulaganja su građenje javnog sustava za vodoopskrbu, odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda, te kupnja i ugradnja opreme za sustav vodoopskrbe, odvodnje i sustav pročišćavanja otpadnih voda uključujući računalni softver do tržišne vrijednosti. Sredstva potpore osiguravaju se iz proračuna Europske unije i državnog proračuna Republike Hrvatske, od čega Europska unija sudjeluje s 85% udjela, a Republika Hrvatska s 15% udjela, a intenzitet javne potpore po projektu/operaciji unutar ovog tipa operacije iznosi do 100% od ukupnih prihvatljivih troškova. Broj podnesenih Zahtjeva za potporu i odobrenih projekata za ovaj tip operacije po korisniku u programskom razdoblju također nije ograničen. Unutar ovog tipa operacije isti korisnik može podnijeti više Zahtjeva za potporu tijekom jednog natječaja. Javna potpora može se isplatiti jednokratno ili u najviše tri rate, a visina potpore iznosi:

- najniži iznos prihvatljivih troškova po projektu/operaciji iznosi 30.000 EUR-a u protuvrijednosti u kunama,
- najviši iznos prihvatljivih troškova po projektu/operaciji iznosi 1.000.000 EUR-a u protuvrijednosti u kunama.

Korisnici investicije Ulaganja u građenje nerazvrstanih cesta su jedinice lokalne samouprave, a prihvatljivo ulaganje je građenje nerazvrstane ceste. Sredstva potpore

osiguravaju se na isti način i istom udjelu kao investicija Ulaganja u građenje javnih sustava za vodoopskrbu, odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda. Broj podnesenih Zahtjeva za potporu i broj odobrenih projekata za ovaj oblik investicija po pojedinom korisniku u programskom razdoblju nije ograničen. Isti korisnik može podnijeti najviše jedan Zahtjev za potporu unutar ovog tipa operacije tijekom jednog natječaja. Javna potpora se također može isplatiti jednokratno ili u najviše tri rate, a visina potpore je jednaka kao i kod prethodno opisane operacije.

U sadržaju mjere - Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu planirana je samo jedna investicija, a to je Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu.

Korisnici ovog tipa ulaganja su:

- jedinice lokalne samouprave,
- trgovačka društva u većinskom vlasništvu jedinica lokalne samouprave,
- javne ustanove neprofitnog karaktera u kojima su osnivači jedinice lokalne samouprave osim javnih vatrogasnih postrojbi, lokalnih i regionalnih razvojnih agencija,
- organizacije civilnog društva i vjerske zajednice koje se bave humanitarnim i društvenim djelatnostima od posebnog interesa za lokalno stanovništvo i čije su djelatnosti sukladno ciljnim skupinama i klasifikaciji djelatnosti udruga, povezane sa prihvatljivim ulaganjem,
- lokalne akcijske grupe koje su odabrane unutar Programa.

Ulaganje je prihvatljivo u naseljima s najviše 5.000 stanovnika. Sredstva potpore osiguravaju se iz proračuna Europske unije i državnog proračuna Republike Hrvatske, od čega Europska unija sudjeluje s 85% udjela, a Republika Hrvatska s 15 % udjela. Intenzitet javne potpore po projektu/operaciji unutar ovog tipa operacije iznosi:

- do 80% od ukupnih prihvatljivih troškova za ulaganje koje se nalazi u jedinici lokalne samouprave čiji je indeks razvijenosti 100% prosjeka Republike Hrvatske,
- do 90% od ukupnih prihvatljivih troškova za ulaganje koje se nalazi u jedinici lokalne samouprave čiji je indeks razvijenosti 75% do manje od 100% prosjeka Republike Hrvatske,

- do 100% od ukupnih prihvatljivih troškova za ulaganje koje se nalazi u jedinici lokalne samouprave čiji je indeks razvijenosti manji od 75% prosjeka Republike Hrvatske.

Broj podnesenih Zahtjeva za potporu i odobrenih projekata/operacija po pojedinom korisniku u programskom razdoblju nije ograničen. Zahtjev za potporu za sljedeće ulaganje unutar ovoga tipa operacije može se podnijeti tek nakon isplaćene potpore po prethodnom Zahtjevu za potporu. Javna potpora može se isplatiti jednokratno ili u najviše tri rate, a visina potpore je:

- najniži iznos prihvatljivih troškova po projektu/operaciji iznosi 15.000 EUR-a u protuvrijednosti u kunama,
- najviši iznos prihvatljivih troškova po projektu/operaciji iznosi 1.000.000 EUR-a u protuvrijednosti u kunama.

Kontrolu provođenja mjera provodi Agencija za plaćanja odnosno njezini djelatnici kontrolori. Ona je zadužena za kontrolu obavljenih radova i nabavljene opreme kod plaćanja u ratama. Kod konačne isplate Agencija također kontrolira jesu li ulaganja iskorištena za namjenu za koju su odobrena. Kontrola na terenu se osim prije isplate provodi i pet godina nakon konačne isplate. Uz redovne kontrole na terenu dozvoljeno je provoditi kontrole u bilo kojem trenutku. Kontrolu ulaganja također provode i djelatnici Službe za unutarnju reviziju Agencije za plaćanja, ARPA-e, revizori Europske komisije, Europski revizorski sud i predstavnici Europske agencije za borbu protiv prijevara – OLAF.

6. ZAKLJUČAK

Mali gospodarski subjekti su značajni za svako gospodarstvo te se u razvijenim zemljama njihova važnost prepoznaje u velikom udjelu takvih gospodarskih subjekata i visokom udjelu zaposlenih. Mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva su važna jer pružaju nacionalnu prehrambenu sigurnost, ali i čuvaju tradiciju, doprinose raznolikosti i predstavljaju mogućnost za stvaranje konkurentnih lokalnih regija unutar zemlje, izvor su zapošljavanja i samozapošljavanja lokalnog stanovništva, utječu na ublažavanje procesa depopulacije i migracija iz ruralnih u urbana područja, te vitaliziraju sela.

Poljoprivrednicima koji posluju u malim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima otežano je poslovanje zbog cjenovne nekonkurentnosti. Udio poljoprivrednih poduzeća u ukupnom broju poduzeća je 5.926 registriranih, a čak 38,22% njih je neaktivno. Najveći broj aktivnih poljoprivrednih gospodarskih subjekata je u privatnom vlasništvu. Dakle, pretpostavke da obradiva površina u Republici Hrvatskoj nije dovoljno iskorištena i da pravne osobe u poljoprivredi čine mali udio ukupnih pravnih osoba koje su na početku rada postavljene su potvrđene. Mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva čine najveći udio i to udio od 96,47% u ukupnim poljoprivrednim gospodarstvima. Najveći broj poljoprivrednih gospodarstava, ali i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava se nalazi u Zagrebačkoj županiji dok se najmanje njih nalazi u Primorsko-goranskoj županiji. Na pretposljednem mjestu je Požeško-slavonska županija sa 5.546 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. U svim županijama obiteljska poljoprivredna gospodarstva čine preko 90% ukupnih poljoprivrednih gospodarstava. Zaključuje se kako su muškarci većinom nositelji gospodarstva, te je u Hrvatskoj 68,97% muškaraca vlasnika obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Stoga bi bilo dobro poticati poduzetništvo žena malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Također, analizom je utvrđeno da je najveći broj nositelja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj stariji od 65 godina. Sukladno tome se zaključuje kako bi bilo dobro poticati poduzetništvo mladih poljoprivrednika jer oni svojim znanjem i vještinama mogu doprinijeti razvoju vlastitih gospodarstava ali sinergijski i razvoju regija, odnosno nacionalnog gospodarstava zbog disperziranosti i održivog koncepta proizvodnje i poslovanja. Značenje ljudskog kapitala malog poljoprivrednog obiteljskog gospodarstva nalazi se u činjenici kako je upravo on jedna od najvažnijih komponenti zbog inventivnosti, kreativnosti te poduzetničkog djelovanja na gospodarstvu. Menadžer posao planira, odrađuje ga, organizira i kontrolira.

Na temelju provedenog istraživanja zaključuje se kako bi mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva u svrhu vlastitog razvoja trebala uključiti u svoje strategije saznanja o zakonskoj i infrastrukturnoj podlozi u Hrvatskoj. Mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva u Hrvatskoj većinom ne pridaju dovoljnu važnost poduzetničkom menadžmentu koji je veoma bitan za njihov razvoj. Jedna od pretpostavki primjene poduzetništva su ulaganja u fizičku imovinu odnosno četvrta mjera. Prva podmjera četvrte mjere u vezi sa ulaganjima u fizičku imovinu se odnosi na potporu ulaganja u poljoprivredna gospodarstva. Ona je važna za poduzetništvo obiteljskih gospodarstava jer obuhvaća restrukturiranje, modernizaciju i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava, zbrinjavanje, rukovanje i korištenje stajskog gnojiva u cilju smanjenja štetnog utjecaja na okoliš te korištenje obnovljivih izvora energije. Gospodarski subjekti bi trebali iskoristiti činjenicu da prihvatljivim troškovima četvrte mjere pripadaju kupnja ili razvoj računalnih programa, kupnja prava na patente i licence, autorska prava, registracija i održavanje žigova i ostala nematerijalna ulaganja povezana s materijalnim ulaganjem, usluge arhitekata, inženjera i konzultanata i studije izvedivosti do 10 % vrijednosti ukupno prihvatljivih troškova projekta. Ova mjera služi kao poticaj ruralnom razvoju Republike Hrvatske, a korisna je svakom pojedinom gospodarstvu koje ostvari pravo na potpore koje iz nje proizlaze. Šestom mjerom se nastoji postići razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja. Ona je važna za poduzetništvo malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava jer im omogućava ostvarenje prava na potporu za pokretanje poslovanja mladim poljoprivrednicima, potporu ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima te potporu razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava. Svi dionici koji su obuhvaćeni ovom mjerom su važni za razvoj države u kojoj posluju te je upravo stoga potrebno iskoristiti potpore opisane ovom mjerom. Važna mjera je i poticanje primjene temeljnih usluga i obnova sela u ruralnim područjima, što je važna mjera jer se razvojem sela u ruralnim područjima stvara se pozitivno okruženje za rast i razvoj malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Proučavane mjere doprinose razvoju poljoprivrede i poljoprivrednih gospodarskih subjekata. Mjerama se potiče poduzetništvo odnosno mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva koja kao pokretači nacionalnog razvoja mogu iskoristiti mjere i dobivenim potporama rasti i razvijati se u učinkovitije i produktivnije gospodarske subjekte.

LITERATURA

Knjige

1. Defilippis, J. (1993.): Obiteljska gospodarstva Hrvatske. AGM, Zagreb.
2. Deželjin, J., Deželjin, J., Dujanić, M., Tadin, H., Vujić, V. (1999.): Poduzetnički menadžment Izazov, rizik, zadovoljstvo. Alinea, Zagreb.
3. Funda, D. (2011.): Menadžment malog poduzeća. Visoka škola za poslovanje i upravljanje, s pravom javnosti „Baltazar Adam Krčelić“, Zaprešić.

Radovi u časopisu

4. Defilippis, J. (2005.): Razvoj obiteljskih gospodarstava Hrvatske i zadrugarstvo. Sociologija sela, 43 (1): 43-59
5. Deže, J. (1998.): Značaj čovjeka u razvitku poduzetništva obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Poljoprivreda, 4 (2), 1-9.
6. Rajsman, M., Petričević, N., Marjanović, V. (2013.): Razvoj malog gospodarstva u Republici Hrvatskoj. Ekonomski vjesnik, 26 (1): 250-263.

Radovi u zborniku

7. Županić, M. (2002.): Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u Hrvatskoj. Zbornik radova. Prostor iza: Kako modernizacija mijenja hrvatsko selo. Zagreb, 223-247.

Zakoni

8. Zakon o poljoprivredi Narodne novine 30/15
9. Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva Narodne novine 56/13

Internetske strance

10. Deže, J., Ranogajec, Lj. Poduzetnički menadžment : pokretač preoblikovanja poslovanja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. 2004.
<https://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=193213> 04.09.2015.
11. Deže, J., Ranogajec, Lj., Kristić, J. Značenje intelektualnog kapitala u primjeni agrarnog poduzetništva. 2013. <https://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=642201> 04.09.2015.

12. Državni zavod za statistiku. 2014. <http://www.dzs.hr/> 08.08.2015.
13. Europska mreža za ruralni razvoj i nadzor ruralnog razvoja. Revija ruralnog razvoja. 2013. <http://www.mrr.hr/UserDocsImages/O-nama/Revija/N-17-2014.pdf> 15.09.2015.
14. Deže, J. Poduzetničko upravljanje u malim i srednjim poljoprivrednim gospodarstvima. 2007. <http://www.cepor.hr/news/07022007/Okrugli%20stol%20RIZIK%20Deze.pdf> 04.09.2015.
15. Ministarstvo poljoprivrede. <http://www.mps.hr/> 12.08.2015.
16. Ministarstvo poljoprivrede. http://www.mps.hr/ipard/UserDocsImages/Postpristupno%20razdoblje%20%20EA%20FRD/MJERE/MJERA%2006/Pravilnik%20o%20provedbi%20podmjere%206.1.,%206.2.,6.3.%20PRR%20RH%202014.-2020.%20NN%2042_15.pdf 04.09.2015.
17. Ministarstvo poljoprivrede. <http://www.mps.hr/ipard/default.aspx?ID=2365> 04.09.2015.
18. Narodne novine. 21.01.2015. http://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_01_7_125.html 04.09.2015.
19. Rupčić Zdenka. Više od 80% malih gospodarstava neće moći do novca iz EU. 27.01.2015. <http://www.poduzetnistvo.org/news/vise-od-80-malih-gospodarstava-nece-moci-do-novca-iz-eu> 13.08.2015.
20. Savjetodavna služba. <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/73/fadn/fadn-u-rh/> 11.08.2015.
21. Upisnik poljoprivrednih gospodarstava. <http://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednih-gospodarstava-1149.aspx> 13.08.2015.

7. SAŽETAK

Poduzetnički menadžment je jedna od najvažnijih upravljačkih funkcija malog gospodarskog subjekta, a poljoprivreda predstavlja primarnu i strateški važnu gospodarsku djelatnost. Stoga je cilj rada bio utvrditi stanje malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj i mogućnosti njihovog opstanka i razvoja kroz ulogu poduzetničkog menadžmenta. Pri tome su se koristile induktivna metoda, metoda analize, metoda klasifikacije, metoda deskripcije i metoda kompilacije. Navedenim metodama zaključilo se da se u Hrvatskoj razvoj poljoprivrede ne potiče dovoljno, a najveći udio u ukupnim poljoprivrednim gospodarstvima imaju upravo obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Za poticanje njihovog razvoja korisno bi bilo omogućiti im pristup poticajima, ali i posebnim mjerama privući u ovu djelatnost mlade ljude i žene, kao rjeđe vlasnike malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Mlađe generacije su u većini slučajeva obrazovanije pa bi stoga svojim znanjem mogle pridonijeti razvoju malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Suvremeno dinamično okruženje od malih gospodarstava zahtijeva donošenje kvalitetnih i brzih odluka. Postoje razne mjere koje mali obiteljski gospodarski subjekti u poljoprivredi mogu iskoristiti. Mjerama se potiču ulaganja u fizičku imovinu kao i potpore ulaganjima u poljoprivredna gospodarstva. Ova mjera je korisna malim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima jer ona na temelju nje ostvaruju pravo na potporu povezanu s modernizacijom, restrukturiranjem i povećanjem konkurentnosti, smanjenjem štetnog utjecaja na okoliš zbrinjavanjem, rukovanjem i korištenjem stajskog gnojiva te korištenjem obnovljivih izvora energije. Značajna je mjera kojom se nastoji postići razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja. Od posebne je važnosti i mjera kojom se potiče razvoj temeljnih usluga i obnova sela u ruralnim područjima, jer se razvojem sela u ruralnim područjima stvara pozitivno okruženje za rast i razvoj malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava.

Ključne riječi: poduzetnički menadžment, obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo

8. SUMMARY

Entrepreneurial management is one of the most important control functions of a small trade, and agriculture represents the primary and strategically economic activity. Thus, the aim of this paper was to determine the state of small family farms in the Republic of Croatia, as well as possibilities of their development and existence through the role of entrepreneurial management. In this paper, we used the following: inductive method, analysis method, classification method, descriptive method, compilation method, mathematical method, and statistical method. By conducting the mentioned methods, we have concluded that the development of agriculture is poorly supported in Croatia and the biggest part in the total number of farms are exactly family farms. It would be of extremely useful to provide the farms with access to incentives in favour of their development, but also to attract young men and women to this business through the latest arrangements, namely in roles of infrequent owners of family farms. Younger generations are mostly more educated, hence they could make a significant contribution in developing small family farms by applying their knowledge. Contemporary dynamic environment requires the small family farms to make quick and quality decisions. There are various measures, which can be used by small family economic entities. The fourth measure concerns investments in natural assets, and its first sub-measure relates to investment support of family farms. This measure is useful for small family farms because based on it, they execute the right for subventions related to modernization, restructuring, an increase of competitiveness, reducing the environmental impact by disposing, handling, and using manure and renewable energy sources. Sixth measure aims to develop agricultural farms and trade. The seventh measure "Basic services and village renewal in rural areas" is a significant measure because by developing villages in rural areas, a positive environment for development of small family farms is being created.

Keywords: entrepreneurial management, small family farm

9. POPIS TABLICA

Broj tablice	Nazivi tablica	Broj stranice
1.	Udio obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u ukupnim poljoprivrednim gospodarstvima po županijama RH u 2014. godini	11
2.	Broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava s obzirom na godine i spol nositelja prema podacima iz 2014. godine	13
3.	Broj kućanstava prema korištenom poljoprivrednom zemljištu (Popis stanovništva, 2011.)	14

10. POPIS GRAFIKONA

Broj grafikona	Nazivi grafikona	Broj stranice
1.	Tipologija poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj, 2014. godina	9
2.	Broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava po županijama u Republici Hrvatskoj, 2014. godina	10
3.	Broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava prema spolu nositelja, 2014. godina	12

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Diplomski rad

Poljoprivredni fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij, smjer Agroekonomika

Poduzetnički menadžment malih obiteljskih
poljoprivrednih gospodarstava

Ivana Petričević

Sažetak: Poduzetnički menadžment je jedna od najvažnijih upravljačkih funkcija malog gospodarskog subjekta, a poljoprivreda predstavlja primarnu i strateški važnu gospodarsku djelatnost. Stoga je cilj rada bio utvrditi stanje malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj i mogućnosti njihovog opstanka i razvoja kroz ulogu poduzetničkog menadžmenta. Pri tome su se koristile induktivna metoda, metoda analize, metoda klasifikacije, metoda deskripcije i metoda kompilacije. Navedenim metodama zaključilo se da se u Hrvatskoj razvoj poljoprivrede ne potiče dovoljno, a najveći udio u ukupnim poljoprivrednim gospodarstvima imaju upravo obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Za poticanje njihovog razvoja korisno bi bilo omogućiti im pristup poticajima, ali i posebnim mjerama privući u ovu djelatnost mlade ljude i žene, kao rjeđe vlasnike malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Mlađe generacije su u većini slučajeva obrazovanije pa bi stoga svojim znanjem mogle pridonijeti razvoju malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Suvremeno dinamično okruženje od malih gospodarstava zahtijeva donošenje kvalitetnih i brzih odluka. Postoje razne mjere koje mali obiteljski gospodarski subjekti u poljoprivredi mogu iskoristiti. Mjerama se potiču ulaganja u fizičku imovinu kao i potpore ulaganjima u poljoprivredna gospodarstva. Ova mjera je korisna malim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima jer ona na temelju nje ostvaruju pravo na potporu povezanu s modernizacijom, restrukturiranjem i povećanjem konkurentnosti, smanjenjem štetnog utjecaja na okoliš zbrinjavanjem, rukovanjem i korištenjem stajskog gnojiva te korištenjem obnovljivih izvora energije. Značajna je mjera kojom se nastoji postići razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja. Od posebne je važnosti i mjera kojom se potiče razvoj temeljnih usluga i obnova sela u ruralnim područjima, jer se razvojem sela u ruralnim područjima stvara pozitivno okruženje za rast i razvoj malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava.

Rad je izrađen pri: Poljoprivredni fakultet u Osijeku

Mentor: Izv.prof.dr.sc. Jadranka Deže

Broj stranica:41

Broj grafikona:3

Broj tablica:3

Broj literaturnih navoda:27

Broj priloga:0

Jezik izvornika: hrvatski

Ključne riječi: poduzetnički menadžment, obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo

Datum obrane:

Stručno povjerenstvo za obranu:

1. Doc.dr.sc. Tihana Sudarić, predsjednik
2. Izv.prof.dr.sc. Jadranka Deže, mentor
3. Izv.prof.dr.sc. Ljubica Ranogajec, član

Rad je pohranjen u: Knjižnici Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Kralja Petra Svačića 1d.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek Graduate thesis

Faculty of Agriculture

University Graduate Studies, Plant production, course Agroeconomics

Entrepreneurial management of small family farms

Ivana Petričević

Abstract: Entrepreneurial management is one of the most important control functions of a small trade, and agriculture represents the primary and strategically economic activity. Thus, the aim of this paper was to determine the state of small family farms in the Republic of Croatia, as well as possibilities of their development and existence through the role of entrepreneurial management. In this paper, we used the following: inductive method, analysis method, classification method, descriptive method, compilation method, mathematical method, and statistical method. By conducting the mentioned methods, we have concluded that the development of agriculture is poorly supported in Croatia and the biggest part in the total number of farms are exactly family farms. It would be of extremely useful to provide the farms with access to incentives in favour of their development, but also to attract young men and women to this business through the latest arrangements, namely in roles of infrequent owners of family farms. Younger generations are mostly more educated, hence they could make a significant contribution in developing small family farms by applying their knowledge. Contemporary dynamic environment requires the small family farms to make quick and quality decisions. There are various measures, which can be used by small family economic entities. The fourth measure concerns investments in natural assets, and its first sub-measure relates to investment support of family farms. This measure is useful for small family farms because based on it, they execute the right for subventions related to modernization, restructuring, an increase of competitiveness, reducing the environmental impact by disposing, handling, and using manure and renewable energy sources. Sixth measure aims to develop agricultural farms and trade. The seventh measure "Basic services and village renewal in rural areas" is a significant measure because by developing villages in rural areas, a positive environment for development of small family farms is being created.

Thesis performed at: Faculty of Agriculture in Osijek

Mentor: Ph.D. Jadranka Deže, Associate Professor

Number of pages: 41

Number of figures: 3

Number of tables: 3

Number of references: 27

Number of appendices: 0

Original in: Croatian

Keywords: entrepreneurial management, small family farm

Thesis defended on date:

Reviewers:

1. Ph.D. *Tihana Sudarić*, Asistent Professor, president
2. Ph.D. *Jadranka Deže*, Associate Professor mentor
3. Ph.D. *Ljubica Ranogajec*, Associate Professor, member

Thesis deposited at: Library on Faculty of Agriculture in Osijek, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Kralja Petra Svačića 1d.